

Pristojnost i komunikacija o prijetecim događajima

Čarapina, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:531419>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-10**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

PRISTOJNOST I KOMUNIKACIJA O PRIJETEĆIM DOGAĐAJIMA

Diplomski rad

Valentina Čarapina

Mentorica: Izv. prof. dr. sc. Mirjana Tonković

Zagreb, 2021.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, 1.6.2021.

Valentina Čarapina

Sadržaj

Uvod.....	5
<i>Nesporazumi zbog korištenja neodređenih verbalnih izraza.....</i>	<i>5</i>
<i>Teorija pristojnosti.....</i>	<i>7</i>
<i>Mogući utjecaj osjetljivosti na djelovanje pristojnosti.....</i>	<i>8</i>
Cilj.....	10
Problemi.....	10
<i>Hipoteze.....</i>	<i>10</i>
Metoda.....	11
<i>Sudionici.....</i>	<i>11</i>
<i>Nacrt istraživanja.....</i>	<i>12</i>
<i>Instrumenti.....</i>	<i>12</i>
<i>Postupak.....</i>	<i>14</i>
Rezultati.....	15
Rasprava.....	21
<i>Praktične implikacije rezultata.....</i>	<i>24</i>
<i>Ograničenja.....</i>	<i>26</i>
<i>Razmatranja za buduća istraživanja.....</i>	<i>27</i>
Zaključak.....	28
Literatura.....	29
Prilozi.....	32

Pristojnost i komunikacija o prijetećim događajima

Valentina Čarapina

Sažetak: Određeni nesporazumi u interpersonalnoj komunikaciji mogu biti posljedica potrebe govornika da zaštiti sebe ili svog sugovornika od prijetećih informacija. Ta potreba, koja se u mnogim istraživanjima pripisuje utjecaju pristojnosti, može dovesti do toga da govornici manipuliraju izrazima kojima prenose prijeteće informacije. Cilj ovog istraživanja je ispitati kako ljudi odabiru izraze kojima drugima prenose vjerojatnost prijetećih ishoda. Točnije, ovim istraživanjem ispitat će se utječu li vjerojatnost ishoda, razina njegove prijetnje te emocionalna osjetljivost osobe koja prenosi prijeteću informaciju na odabir izraza kojim se ta prijeteća informacija prenosi drugoj osobi. Sudionicima ($N = 669$) je dano šest eksperimentalnih scenarija kojima je manipulirana vjerojatnost ishoda o kojem se komunicira, kao i njegova razina prijetnje. Zadatak sudionika bio je odabrati termin vjerojatnosti kojim bi drugoj osobi prenijeli vjerojatnost opisanog ishoda. Uz to, mjerena je osjetljivost sudionika pomoću skraćene verzije Skale visoko osjetljive osobe (eng. *12-item HSPS*). Rezultati ukazuju na to da sudionici u prosjeku statistički značajno umanjuju vjerojatnost više prijetećih ishoda u odnosu na niže prijeteće ishode u situacijama kada postoji podjednaka vjerojatnost da se ti ishodi hoće, odnosno neće dogoditi (50% vjerojatnosti). U situacijama kada postoji veća vjerojatnost da se ishod hoće, odnosno neće dogoditi, tada nema razlike u komunikaciji o više i manje prijetećim ishodima. Uz to, sudionici s višom razinom osjetljivosti u prosjeku češće odabiru izraze koji ukazuju na višu vjerojatnost ishoda, neovisno o opisanoj razini prijetnje ishoda.

Ključne riječi: razumijevanje jezika, pristojnost, komunikacija o neizvjesnosti, komunikacija o prijetnji

eng. *Politeness and communication of threatening events*

Valentina Čarapina

Abstract: Certain misunderstandings in interpersonal communication can be a consequence of the speaker's need to protect themselves or the hearer from threatening information. That need, which is often described as an effect of politeness on communication, can lead to the speaker manipulating the term used to communicate threatening information. The goal of this research is to examine how people choose terms with which they communicate the likelihood of threatening events. Specifically, this research aims to discern if probability of an outcome, level of threat of the outcome and emotional sensitivity of the person communicating affect the speaker's choice of term for communicating the probability of the outcome to others. Participants ($N = 669$) were given six scenarios in which outcome probability and level of threat were manipulated. Participants had the task of choosing a probability term with which they would communicate to others the probability of the described outcome. Participants' sensitivity was measured with 12-item Highly Sensitive Person Scale. The results indicate that participants on average communicate a smaller probability of more threatening outcomes, compared to less threatening outcomes, only in scenarios where outcome probability was 50%. In other words, participants diminished the probability of more threatening outcomes only in scenarios where the likelihood of the outcome happening and not happening was the same. When there was a bigger probability of the outcome happening/ not happening, there was no difference in communicating outcomes with different levels of threat. Furthermore, highly sensitive participants on average chose probability terms that indicated a higher likelihood of the outcome happening, regardless of outcome threat level.

Keywords: language comprehension, politeness, communicating uncertainty, communicating threat

Uvod

Komunikacija među ljudima podložna je raznim nesporazumima, dijelom zbog količine informacija koje su u razmjeni tijekom interpersonalne komunikacije, a dijelom zbog različitih procesa koji su uključeni u prijenos te interpretaciju tih informacija (Sayer, 2013). Velik broj nesporazuma u ljudskoj komunikaciji je bezazlen i može se razjasniti daljnjim dijalogom, međutim određeni broj nesporazuma može dovesti do raznih društvenih, interpersonalnih i osobnih problema, osobito ako se odvije u sklopu krizne situacije (Burgoon i sur., 2000). Primjerice, ako gledamo kontekst vezan za virusnu pandemiju, nesporazum između Stožera za civilnu zaštitu i brojnih pripadnika društva može dovesti do nepravilnog pridržavanja mjera za civilnu zaštitu te negativnih posljedica po društvo u vidu bržeg širenja virusa. Slično tako, ako komuniciraju liječnik i pacijent, i recimo, pacijent pogrešno interpretira dio informacija o svojoj bolesti, to može dovesti do neželjenih posljedica za njegovo zdravlje.

Nesporazumi zbog korištenja neodređenih verbalnih izraza

Ako nesporazum u komunikaciji između dvije osobe proučavamo s obzirom na ulogu primatelja poruke, možemo ga definirati kao slučaj u kojem primatelj poruke ne uspije pravilno razumjeti informaciju iznesenu od strane pošiljatelja poruke (Humphreys-Jones, 1986). Kako bi primatelj poruke razumio informacije koje dobiva, koristi razne psiholingvističke procese poput sintaktičkog i semantičkog procesiranja, ali i procese inferencijalnog zaključivanja koji integriraju nadolazeće lingvističke informacije s informacijama sadržanim u iskustvu i postojećem znanju primatelja poruke (Bransford i Johnson, 1973; Sayer, 2013). Pravilno interpretiranje lingvističkih informacija u interpersonalnoj komunikaciji može biti otežano u slučaju da sugovornici koriste nejasne i *neodređene verbalne izraze*, tj. neodređene riječi (Bransford i Johnson, 1973). Velik broj istraživanja nesporazuma u interpersonalnoj komunikaciji bavi se proučavanjem upravo korištenja i interpretacije neodređenih verbalnih izraza, poput primjerice riječi *neki, nekolicina, možda, moguće* i sličnih, koje prenose informacije o npr. količini ili vjerojatnosti bez specificiranja točnih brojk i postotaka. Kako su ti izrazi u određenoj mjeri nejasni i kvantitativno neodređeni, podložni su stvaranju nesporazuma te njihova interpretacija ovisi o raznim kontekstualnim faktorima. Primjerice, zamislite da je osoba pripremila večeru za skupinu ljudi i dobila povratnu informaciju: *Nekima se nije svidjelo*

tvoje kuhanje. Što mislite kako bi protumačila tu informaciju - što bi zaključila o tome kolikom postotku ljudi se večera nije svidjela, većini ili manjini? A u slučaju da je poruka: *Nekima se svidjelo tvoje kuhanje*, što bi zaključila o tome kolikom se postotku večera svidjela? Bonnefon i sur. (2009) su u svom istraživanju utvrdili da u prvom slučaju, kada povratna informacija opisuje negativan ishod, tj. poruku da se nekima nije svidjelo kuhanje osobe, ljudi su često skloniji pretpostaviti da se zapravo nikome nije svidjelo kuhanje. Pod dojmom su da, u tom slučaju, govornik želi zaštititi osobu koja je kuhala pa umjesto da kaže *nikome* se nije svidjelo tvoje kuhanje, kaže *nekima* se nije svidjelo. Smatraju da sugovornik na taj način i dalje komunicira da se određenom broju ljudi kuhanje nije svidjelo, no ne definira koliko točno ljudi. Njihovi rezultati ukazuju na to da osobe koje promatraju komunikaciju u situacijama kada povratna informacija predstavlja prijetnju za osobu kojoj je upućena, često zaključuju da neodređeni izrazi poput *nekima* zapravo označavaju *nikome*, odnosno *svima*. Za informacije koje predstavljaju prijetnju sugovorniku to čine značajno češće u odnosu na situacije u kojima ta informacija ne predstavlja prijetnju ili predstavlja prijetnju za nekog drugog. Štoviše, ljudi procjenjuju da je, u situacijama kada povratna informacija predstavlja prijetnju za sugovornika, korištenje riječi *nekima* umjesto *svima* pristojnije i obzirnije, iako je nepreciznije.

Slično tako, ako govorimo o vjerojatnosti nekog ishoda i ne definiramo brojčano koliko je taj ishod vjerojatan, već koristimo neodređene verbalne izraze poput *moguće je*, interpretacija te vjerojatnosti podložna je pogreškama. Praktične implikacije korištenja takvih neodređenih izraza vjerojatnosti u komunikaciji opisali su autori Bonnefon i Villejoubert. Oni su u svom istraživanju 2006. godine pokazali da ljudi različito interpretiraju neodređene izraze vjerojatnosti ovisno o tome koliku prijetnju sugovorniku predstavlja ishod o kojem se komunicira. U njihovom istraživanju zadatak sudionika bio je zamisliti da im obiteljski liječnik poručuje da je *moguće* da će uskoro razviti gluhoću, odnosno nesanicu. Njihovi rezultati su pokazali da, iako se koristio isti izraz za prenošenje vjerojatnosti obje bolesti, sudionici su procjenjivali vjerojatnijim ishod koji im predstavlja veću prijetnju. Drugim riječima, kada bi im liječnik poručio da je *moguće da će razviti gluhoću*, to bi procijenili puno vjerojatnijim u odnosu na situaciju kada bi im liječnik poručio da je *moguće da će razviti nesanicu*. Praktične implikacije toga su da neki pacijenti podcjenjuju vjerojatnost razvoja bolesti koje ne doživljavaju kao veliku prijetnju, a procjenjuju vjerojatnost razvoja bolesti koje im predstavljaju veću prijetnju te

u skladu s time poduzimaju neprikladne preventivne mjere vezane za razvoj tih bolesti. Osoba može podcijeniti vjerojatnost nastanka nesаницe i propustiti priliku da ju spriječi, a kasnije joj ta nesаницa može uzrokovati teškoće u svakodnevnom životu. Također, njihovi rezultati pokazali su da sudionici koji procjenjuju da liječnik koristi neodređeni izraz *moгуće* zbog toga što želi taktično prenijeti negativne vijesti, gluhoću procjenjuju vjerojatnijom nego sudionici koji procjenjuju da liječnik taj izraz koristi zato što nije siguran koliko je ishod stvarno vjerojatan. Drugim riječima, njihovi rezultati ukazuju na to da ljudi pri razumijevanju neodređenih izraza, poput riječi *moгуće*, razmatraju mogućnost da govornik namjerno smanjuje vjerojatnost ishoda koji predstavlja određenu razinu prijetnje i u skladu s time prilagođavaju svoju interpretaciju te neodređene riječi. Time su Bonnefon i Villejoubert (2006) pokazali da razmatranje namjere govornika prilikom korištenja neodređenog verbalnog izraza može utjecati na interpretaciju neodređenih verbalnih izraza vezanih za ishode različite razine prijetnje.

Teorija pristojnosti

Kao što se može primijetiti, brojna istraživanja usmjerila su se na ulogu primatelja poruke u interpretaciji neodređenih verbalnih izraza kojim se određena informacija prenosi, no što je s ulogom pošiljatelja poruke? Kako ljudi biraju izraze kojima će prenijeti prijeteće informacije svojim sugovornicima? Juanchich i sur. (2012) su kroz pet eksperimenata ispitali čemu ljudi pripisuju korištenje neodređenih izraza vjerojatnosti od strane njihovog sugovornika. Njihovi rezultati pokazali su da ljudi najčešće procjenjuju da osoba koja prenosi informaciju svom sugovorniku koristi neodređeni izraz vjerojatnosti kako bi zaštitila sebe i svoj imidž (*sredstvo zaštite govornika*), zatim kako bi zaštitila sugovornika (*sredstvo zaštite sugovornika*) i tek posljednje kako bi pokušala prenijeti vjerojatnost oko koje nije sigurna. Taj nalaz u skladu je s nalazom Bonnefon i Villejoubert (2006), koji ukazuje na to da sugovornici u komunikaciji često podrazumijevaju da druga osoba namjerno manipulira neodređenim izrazom vjerojatnosti i s obzirom na to prilagođavaju svoju interpretaciju te neodređene riječi.

Određeni istraživači potrebu osobe da svom sugovorniku negativne informacije prenese korištenjem neodređenih verbalnih izraza objašnjavaju pomoću *teorije pristojnosti*. Prema toj teoriji, svaki pojedinac ima društveno lice (eng. *social face*) koje se odnosi na njegov ili njen preferirani javni imidž, tj. kako želi da ga društvo doživljava

(Goffman, 1967). Između ostalog, pod društveno lice spada želja osobe da ostvari odobrenje drugih i njihovo pozitivno mišljenje (Brown i Levinson, 1987). U skladu s time, pojedinci odabiru različite strategije u komunikaciji s drugima, kako bi zaštitili svoj društveni imidž i smanjili mogućnost ostavljanja negativnog dojma kod drugih. Prema Bonnefon i Villejoubert (2006), na korištenje neodređenih izraza vjerojatnosti može se gledati kao na jednu od strategija pristojnosti kojom pojedinci u interakciji pokušavaju zaštititi svoj društveni imidž. Tome u prilog idu rezultati istraživanja Holtgraves i Perdeu (2016) koji su pokazali da prilikom prenošenja negativnih informacija ljudi češće koriste neodređene izraze kada prenose informacije vezane za sugovornike nego informacije vezane za neku osobu koja nije prisutna. Zbog toga pretpostavljaju da dio motivacije u pozadini korištenja neodređenih izraza potječe iz potrebe da se zaštiti društveni imidž osoba koje komuniciraju. Drugim riječima, korištenje neodređenih riječi može biti posljedica djelovanja *pristojnosti*. Na hrvatskom jeziku, prikladnija riječ od pristojnosti mogla bi biti obazrivost, jer se odnosi na uzimanje u obzir doživljaja druge osobe prilikom komunikacije s njom. Ipak, u ovom se istraživanju zadržava termin pristojnost, jer je direktan prijevod konstrukta opisanog u referenciranim istraživanjima.

Holtgraves i Perdeu (2016) odlučili su provjeriti upravo to – preferiraju li ljudi radi pristojnosti koristiti neodređene izraze kako bi drugima prenijeli negativne informacije, te umanjuju li više vjerojatnost negativnih ishoda što ti ishodi predstavljaju veću prijetnju. Svojim sudionicima zadali su nekoliko scenarija kojima su manipulirali razinu prijetnje koju određeni događaj predstavlja njihovom sugovorniku, kao i njegovu vjerojatnost. Zatim su im zadali da odaberu jedan od ponuđenih neodređenih izraza vjerojatnosti kojim bi te prijeteće informacije prenijeli sugovorniku. Dobili su rezultate koji ukazuju na to da ljudi značajno umanjuju vjerojatnost ishoda koji predstavljaju veću prijetnju njihovim sugovornicima. U drugom eksperimentu sudionike su tražili da, umjesto da izaberu jedan od ponuđenih neodređenih izraza vjerojatnosti, kreiraju svoje rečenice kojima bi informacije prenijeli sugovornicima. Rezultati tog eksperimenta su pokazali da ljudi, i kada sami kreiraju svoje rečenice, manje direktno prenose negativne informacije tim više što te informacije predstavljaju veću prijetnju njihovim sugovornicima. Takva istraživanja do sada nisu provedena na hrvatskom jeziku pa je cilj ovog rada provjeriti pojavljuje li se opisano djelovanje pristojnosti pri korištenju neodređenih verbalnih izraza na hrvatskom jeziku.

Mogući utjecaj osjetljivosti na djelovanje pristojnosti

Budući da razumijevanje jezika nije samo kognitivni proces, razni faktori mogu dovesti do različitog korištenja i interpretacije istih lingvističkih informacija. Imaizumi i sur. (2004) su korištenjem magnetne rezonance utvrdili da su emocionalne reakcije prisutne prilikom jezičnog procesiranja te da u njemu sudjeluju. Njihova pretpostavka je da emocije utječu na jezične procese pri percepciji lingvističkih poruka, ali i pri njihovom stvaranju. Ako emocije mogu utjecati na razumijevanje i produkciju lingvističkih informacija, javlja se pitanje mogu li utjecati na odluku osobe kako će nekome prenijeti negativne informacije. Pri razmatranju pitanja interakcije emocija i jezika, zanimljivo bi bilo uzeti u obzir i *emocionalnu osjetljivost* različitih pojedinaca. Ako različiti ljudi prijetnje doživljavaju različitim intenzitetom emocija i pretpostavljaju različiti intenzitet emocija kod osoba s kojima komuniciraju, moguće je da bi se djelovanje pristojnosti različito očitovalo kod osoba različitih razina osjetljivosti. Primjerice, moguće je da osobe više razine osjetljivosti iste događaje doživljavaju kao veću prijetnju pa drugačije prenose vjerojatnost više prijetećih događaja u odnosu na pojedince niže razine osjetljivosti. Upravo zato bi moglo biti korisno ispitati prenosi li se vjerojatnost događaja različitih razina prijetnje drugačije ovisno o razini osjetljivosti osobe koja komunicira. Jedan od načina za mjerenje emocionalne osjetljivosti pojedinaca je pomoću Skale visoko osjetljive osobe (eng. *Highly Sensitive Person Scale*), čiji su rezultati povezani za različite razine emocionalne reaktivnosti pojedinaca (Lionetti i sur., 2018). Nekoliko istraživanja pokazalo je da pojedinci s višim rezultatima na Skali visoko osjetljive osobe često reagiraju intenzivnije ili svjesnije na podražaje vezane za društveni kontekst, npr. facijalne ekspresije, te da su često svjesniji suptilnih razlika u tim podražajima u odnosu na pojedince s nižim rezultatima na toj skali (Belsky i sur., 2009; Pluess i Belsky, 2013). Acevedo i sur. (2014) su pokazali da su viši rezultati na Skali visoko osjetljive osobe povezani s većom aktivacijom dijelova mozga uključenih u pažnju, planiranje, procesiranje društvenih podražaja i empatiju. Kako je djelovanje pristojnosti vezano za društveni kontekst, a nalazi su pokazali da pojedinci s višim rezultatima na Skali visoko osjetljive osobe imaju višu osjetljivost na društvene podražaje, moguće je da će se djelovanje pristojnosti drugačije očitovati kod njih. Stoga je jedno od pitanja ovog rada razmotriti prenosi li se vjerojatnost nekog događaja različito ovisno o razini osjetljivosti osobe koja komunicira.

Nadalje, u trenutku provedbe ovog istraživanja nalazimo se u specifičnom vremenskom kontekstu u kojem su aktualne pandemija virusom COVID-19 te posljedice vezane za potres u Zagrebu 22. ožujka 2020. S obzirom na visoku medijsku pokrivenost tih događaja, postoji velika vjerojatnost da je većina hrvatskih govornika upoznata s tim događajima te posljedicama koje mogu imati. Zbog toga će se u ovo istraživanje uključiti ishodi poput zaraze virusom COVID-19 i doživljavanja potresa, kako bi se djelovanje pristojnosti ispitalo na materijalima koji su sudionicima realni i poznati.

Cilj

S obzirom na to da je utjecaj pristojnosti vezan za razumijevanje jezičnih izraza, važno je provesti međukulturalna istraživanja i provjeriti je li taj utjecaj univerzalan kroz različite jezike. Stoga je cilj ovog istraživanja provjeriti javlja li se na uzorku sudionika koji govore hrvatski jezik utjecaj pristojnosti prilikom komunikacije o događajima različite razine prijetnje. Provjerit će se postoji li taj efekt u situacijama različite ekološke valjanosti, odnosno u situaciji kad je u pitanju hipotetski ishod te u situaciji kad je riječ o realnom ishodu. Također, kako bi se provjerilo postoje li individualne karakteristike koje bi mogle utjecati na manifestaciju utjecaja pristojnosti, ispitat će se mijenja li se djelovanje pristojnosti ovisno o tome koliko je emocionalno osjetljiva osoba koja prenosi informacije o prijetećem događaju.

Problemi

1. Ovisi li način komunikacije o nekom ishodu o vjerojatnosti i razini prijetnje tog ishoda te razini osjetljivosti osobe koja ga prenosi?
2. Ovisi li način komunikacije o nekom realnom ishodu o vjerojatnosti i razini prijetnje tog ishoda?

Hipoteze

1. Način komunikacije o nekom hipotetskom ishodu ovisit će o vjerojatnosti tog ishoda, razini prijetnje koju taj ishod predstavlja i osjetljivosti osobe koja prenosi informaciju. Ishodi koji imaju veću vjerojatnost bit će u prosjeku prenošeni korištenjem izraza koji odgovaraju većoj vjerojatnosti. Ishodi koji predstavljaju visoku prijetnju bit će u prosjeku prenošeni korištenjem izraza koji odgovaraju

manjoj vjerojatnosti nego ishodi koji predstavljaju nisku prijetnju. Postojat će statistički značajna interakcija između razine prijetnje i osjetljivosti sudionika. Razlika u komunikaciji visoko i nisko prijetjećih događaja bit će izraženija kod sudionika koji ostvaruju više rezultate na Skali visoko osjetljive osobe nego kod sudionika koji postižu niže rezultate na toj skali, neovisno o vjerojatnosti ishoda.

2. Način komunikacije o realnom ishodu vezanom za zarazu virusom COVID-19, odnosno za potres, ovisit će o vjerojatnosti tog ishoda i razini prijetnje koju taj ishod predstavlja. Ishodi koji imaju veću vjerojatnost bit će u prosjeku prenošeni korištenjem izraza koji odgovaraju većoj vjerojatnosti. Ishodi koji predstavljaju visoku prijetnju će u prosjeku biti prenošeni korištenjem izraza koji odgovaraju manjoj vjerojatnosti nego ishodi koji predstavljaju nisku prijetnju.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 669 studenata koji razumiju hrvatski jezik. Uzorak je ograničen na studentsku populaciju jer mogu postojati određene razlike u doživljavanju i izražavanju emocija ovisno o dobi (Streubel i Kunzmann, 2011). Uzorak je sačinjavalo 60.39% studentica, 37.97% studenata i 0.45% drugih/ onih koji ne žele izjasniti svoj spol, prosječne dobi $M = 21.5$ ($SD = 2.08$). Demografski podaci nedostajali su za 8 sudionika. Prema gradu studija, 84.75% studenata studira u Zagrebu, 10.46% u drugim gradovima Republike Hrvatske i 3.44% u inozemstvu. Što se tiče veličine mjesta u kojem su proveli većinu svog života, 41.56% studenata život je provelo u velikom gradu (više od 500 000 stanovnika), 11.06% u gradu (do 500 000 stanovnika), 25.41% u manjem gradu (do 100 000 stanovnika) i 20.78% u selu ili manjem mjestu (do 10 000 stanovnika). Uzorak je prigodan, sudionicima su poveznice dijelili studenti psihologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji su poticani dodjeljivanjem eksperimentalnih sati na svom studiju. Studentima psihologije poveznice su prosljeđene putem elektroničke pošte i putem grupa na društvenim mrežama vezanim za njihov studij.

Nacrt istraživanja

Nacrt istraživanja je mješovit i eksperimentalan 3 x 2 x 2. Prva nezavisna varijabla ima tri razine i odnosi se na *vjerojatnost ishoda* opisanog u eksperimentalnoj situaciji. Tri moguće razine vjerojatnosti ishoda su 20%, 50% i 80%. Postotci korišteni za ovu nezavisnu varijablu preuzeti su iz istraživanja autora Hotlgraves i Perdeu (2016). Druga nezavisna varijabla odnosi se na *razinu prijetnje* koju predstavlja ishod opisan u eksperimentalnom scenariju. Svaki scenarij imao je dvije moguće razine prijetnje ishoda: niska prijetnja i visoka prijetnja. Ishodi različitih razina prijetnje utvrđeni su predistraživanjem. Kako bi uzorak predistraživanja i trenutnog istraživanja bio što sličniji, predistraživanje je provedeno na studentima psihologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Studenti koji su sudjelovali u predistraživanju ($N = 20$) isključeni su iz daljnjeg sudjelovanja u ovom istraživanju. U predistraživanju, sudionicima je dan popis od 24 različita ishoda, za koje su trebali odgovoriti koliko ih negativno doživljavaju na skali od 1 - *nimalo negativno* do 7 - *izrazito negativno*. Ishodi koju su na temelju njihovih procjena imali $M < 4.55$ kategorizirani su kao manje prijeteći, a ishodi koji su imali $M > 4.55$ kao više prijeteći. Izdvojeno je 6 parova ishoda različite razine prijetnje. T-testom za male zavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika [$t(19) = 6.14; p < .001; d = -1.37$] između kompozita sačinjenog od 6 ishoda niske prijetnje ($M = 16.70; SD = 5.15$) i kompozita sačinjenog od 6 ishoda visoke prijetnje ($M = 24.90; SD = 4.08$). Također, t-testom za zavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika u doživljavanju parova ishoda različite razine prijetnje unutar sudionika. Drugim riječima, sudionici su statistički značajno negativnije procjenjivali onaj ishod u paru dva ishoda koji smo kategorizirali kao više prijeteći. Treća nezavisna varijabla odnosi se na *osjetljivost* sudionika i ima dvije razine, nisku i visoku osjetljivost. Osjetljivost sudionika operacionalizirana je kao aritmetička sredina odgovora danih na kratkoj formi *Skale visoko osjetljive osobe* (eng. *12-item Highly Sensitive Person Scale*; Pleuss, 2013; prema Aron i Aron, 2018). Sudionici su na temelju svojih rezultata podijeljeni u jednu od dvije kategorije, one s nižom razinom osjetljivosti i one s višom razinom osjetljivosti.

Zavisna varijabla ovog istraživanja je odgovor sudionika kojim odabiru kako bi nekome prenijeli informaciju opisanu u eksperimentalnom scenariju (vidi Tablica 1). Odgovori koji su sudionicima ponuđeni na izbor odražavali su skalu od 1 do 5, pri čemu je odgovor uz vrijednost 1 sadržavao izraz koji ukazuje na najnižu vjerojatnost, a odgovor

uz vrijednost 5 izraz koji ukazuje na najvišu vjerojatnost ostvarivanja ishoda. Odabiranje odgovora koji umanjuju vjerojatnost ishoda koji predstavljaju veću prijetnju ukazuje na postojanje *efekta pristojnosti*. Točnije, efekt pristojnosti prisutan je ako sudionici u slučaju više prijetjećih ishoda statistički značajno učestalije odabiru rečenice s terminima koji upućuju na nižu vjerojatnost u odnosu na onu opisanu u scenariju.

Instrumenti

Eksperimentalni scenariji korišteni u ovom istraživanju izrađeni su po uzoru na scenarije korištene u istraživanju Hotgraves i Perdew (2016). Svaki od šest scenarija opisivao je situaciju u kojoj postoji određena brojčano definirana vjerojatnost da će se dogoditi određeni ishod (Prilog A). Vjerojatnost koja se nalazila uz ishod mogla je iznositi 20%, 50% i 80%. Zadatak sudionika bio je odabrati rečenicu kojom bi drugim osobama opisanim u scenarijima prenijeli informaciju da postoji vjerojatnost da će se dogoditi opisani ishod. Termini korišteni u ponuđenim odgovorima za scenarije sadrže neodređene izraze vjerojatnosti, preuzete iz istraživanja Holtgraves i Perdew (2016) i prilagođene za hrvatski jezik. Primjer korištenog scenarija može se vidjeti u Tablici 1.

Tablica 1

Primjer scenarija koji prikazuje manipulaciju vjerojatnosti opisanog ishoda i razine prijetnje ishoda, kao i ponuđene odgovore za prenošenje vjerojatnosti ishoda drugima. Izrađen po uzoru na scenarije korištene u istraživanju autora Holtgraves i Perdew 2016. godine.

Scenarij

Zamislite da Vaša obitelj planira putovanje na Hvar. Dok se spremate za putovanje, na radiju čujete da postoji 20%/ 50%/ 80% vjerojatnosti da će Vas na putu uhvatiti *pljusak/ pijavica*. Svojim roditeljima rekli biste:

Ponuđeni odgovori

Uglavnom nije vjerojatno da će nas uhvatiti pljusak/ pijavica.

Postoji mala vjerojatnost da će nas uhvatiti pljusak/ pijavica.

Vjerojatno će nas uhvatiti pljusak/ pijavica.

Vrlo vjerojatno će nas uhvatiti pljusak/ pijavica.

Sigurno će nas uhvatiti pljusak/ pijavica.

Dodatna varijabla koja se mjeri u ovom radu je osjetljivost sudionika, koja je operacionalizirana kao aritmetička sredina odgovora danih na kratkoj formi *Skale visoko osjetljive osobe* (eng. *12-item Highly Sensitive Person Scale*; Pleuss, 2013; prema Aron i

Aron, 2018). Skala je prevedena *back-translation* metodom, prema kojoj su dva nezavisna istraživača prevela skalu s engleskog jezika na hrvatski, nakon čega su dva dodatna istraživača te prijevode preveli natrag na engleski. Ti prijevodi usporedili su se s originalnom skalom na engleskom jeziku, kako bi se provjerilo jesu li sve čestice zadržale svoje originalno značenje. Nakon tog koraka složen je konačan prijevod (vidi Prilog B). Kratka forma Skale visoko osjetljive osobe mjeri osjetljivost senzornog *procesiranja*, to jest, intenzitet kojim pojedinci reagiraju na informacije iz okoline, kao i dubinu kojom ih procesiraju te povezuju uz postojeće znanje (Aron i Aron, 2018; Aron i sur., 2012). Skala sadrži 12 čestica na koje sudionici odgovaraju, skalom od 1 do 7, koliko se određena čestica odnosi na njih, pri čemu 1 označava odgovor *Nimalo*, 4 označava odgovor *Umjeren* i 7 označava odgovor *Izrazito*. Zbog tehničkih poteškoća nisu se pohranjivali odgovori sudionika na šestu česticu skale koja glasi: *Frustrira li Vas kad Vas ljudi pokušavaju nagovoriti da radite previše stvari istovremeno?*. Analizom glavnih komponenti za jedan faktor dobiveno je da prva (*Jeste li generalno svjesni suptilnih detalja u svojoj okolini?*) i treća (*Imate li bogat i složen unutarnji život?*) čestica ovog oblika skale nisu zasićene zajedničkim faktorom (vidi Prilog C). Nije utvrđeno je li to posljedica neodređenosti pojmova u spomenutim česticama ili djelovanja drugog faktora. Autori instrumenta napominju da je moguće dobiti različite faktorske strukture ovisno o uzorku na kojem se mjeri, no da i dalje preporučuju da se koristi cjeloviti instrument, odnosno u onom obliku u kojem je validiran (Aron i Aron, 2018). Pouzdanost kratke forme Skale visoko osjetljive osobe u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .75$.

Postupak

Za izradu upitnika korišten je program *Survey Monkey*. Upitnici su sadržavali uputu, šest scenarija kojima su manipulirane nezavisne varijable, Skalu visoko osjetljive osobe i obrazac za demografske varijable. Sva mjerenja bila su individualna i svi sudionici prošli su sve razine dobivene križanjem dvije nezavisne varijable (*vjerojatnost ishoda x razina prijetnje*). Sudionici su istraživanju pristupali putem poveznice koja ih vodi na upitnik koji sadrži šest eksperimentalnih scenarija, Skalu visoko osjetljive osobe i obrazac za demografske podatke. Prvo su dobili opću uputu o istraživanju, zatim dodatnu uputu kojoj je cilj bio potaknuti sudionike da se užive u scenarije: *Kako bi ovaj eksperiment bio što valjaniji, molimo Vas da svaki put kad dobijete uputu da ZAMISLITE doista uzmete par*

sekundi da zamislite tu situaciju - gdje se nalazite i osobu s kojom razgovarate. Tek kada zamislite situaciju, pređite na zadatak zaokruživanja. Bit će Vam prikazano ukupno 6 kratkih scenarija. Zatim su im jedan po jedan prikazani eksperimentalni scenariji. Zadatak sudionika bio je odabrati rečenicu kojom bi drugoj osobi prenijeli informaciju o tome koliko je vjerojatan ishod opisan u scenariju (primjer prikazan u Tablici 1). Radi rotacija scenarija i razina obje nezavisne varijable kroz scenarije, izrađeno je 9 različitih verzija upitnika. Svaku verziju upitnika riješio je podjednaki broj sudionika. Nakon prolaženja scenarija, sudionici su ispunjavali Skalu visoko osjetljive osobe. Na samom kraju upitnika sudionici su trebali ispuniti podatke za demografske varijable: dob, spol, studij, grad u kojem studiraju, veličina grada u kojem su proveli većinu svog života. Posljednje pitanje u upitniku bilo je kontrolno pitanje *Jeste li bili u Zagrebu za vrijeme potresa?*, jer jedan od scenarija sadrži ishode vezane za potres. Iako većina sudionika studira u Zagrebu, 45% sudionika nije bilo u Zagrebu za vrijeme potresa 22. ožujka 2020. godine. Završna stranica upitnika sadrži zahvalu i kontakt istraživača u slučaju da sudionici imaju dodatnih pitanja ili žele uvid u svoje rezultate. Pohranjivali su se odgovori sudionika koji su u prošli sve eksperimentalne situacije.

Rezultati

U sklopu obrade podataka prvo je provedena mješovita analiza varijance u kojoj se razmatra utjecaj varijabli vjerojatnosti ishoda, razine prijetnje ishoda te osjetljivosti sudionika na komunikaciju o prijetećim događajima. Tom analizom odgovaralo se na pitanje ovisi li način komunikacije o nekom hipotetskom ishodu o vjerojatnosti i razini prijetnje tog ishoda te ovisi li i o razini osjetljivosti osobe koja ga prenosi. Kako bi se odgovorilo na drugi problem ovog istraživanja, ovisi li način komunikacije o nekom realnom ishodu o vjerojatnosti i razini prijetnje tog ishoda, provedene su dvije analize varijance za nezavisne uzorke. Prva analiza je provedena na scenariju u kojem je više prijeteći ishod bila mogućnost zaraze COVID-19, a druga analiza provedena je na scenariju vezanom za posljedice potresa.

Budući da se jedan od problema ovog istraživanja odnosi na pitanje može li osjetljivost pojedinca biti moderator djelovanja pristojnosti, bilo je važno dodatno kategorizirati sudionike s obzirom na njihovu razinu osjetljivosti. Medijan rezultata

sudionika na Skali visoko osjetljive osobe iznosi $C = 4.55$ pa su sudionici s rezultatom nižim od 4.55 kategorizirani kao niže osjetljivi, a sudionici s rezultatom 4.55 i višim su kategorizirani kao više osjetljivi. Od ukupno 669 sudionika, jedna osoba nije ispunila Skalu visoko osjetljive osobe pa je isključena iz obrade.

Kako bi se odgovorilo na prvi problem ovog istraživanja provedena je mješovita analiza varijance ($3 \times 2 \times 2$). U Tablici 2 mogu se vidjeti aritmetičke sredine i standardne devijacije prenesene vjerojatnosti ishoda u šest eksperimentalnih situacija ovisno o navedenoj vjerojatnosti i razini prijetnje ishoda.

Tablica 2

Prosjek prenesene vjerojatnosti ishoda u šest eksperimentalnih situacija ovisno o navedenoj vjerojatnosti i razini prijetnje ishoda ($N=669$)

Vjerojatnost	Razina prijetnje	<i>M</i>	<i>SD</i>
20%	niska prijetnja	2.32	0.80
	visoka prijetnja	2.28	0.81
50%	niska prijetnja	3.16	0.70
	visoka prijetnja	3.01	0.75
80%	niska prijetnja	3.88	0.75
	visoka prijetnja	3.89	0.72

U Tablici 3 može se vidjeti da su dobiveni statistički značajan glavni efekt vjerojatnosti, statistički značajan glavni efekt prijetnje, statistički značajna interakcija između vjerojatnosti ishoda i razine prijetnje te statistički značajan glavni efekt osjetljivosti.

Tablica 3

Značajnost razlika u prenesenoj vjerojatnosti ishoda ovisno o vjerojatnosti ishoda, razina prijetnje ishoda i osjetljivost sudionika ($N=669$)

Varijable	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Vjerojatnost	2	1457.53	< .001	0.422
Vjerojatnost * Osjetljivost	2	1.41	.25	
Razina prijetnje	1	10.14	< .01	0.001
Razina prijetnje * Osjetljivost	1	0.05	.83	
Razina prijetnje * Vjerojatnost	2	4.93	< .01	0.001
Osjetljivost	1	17.30	< .001	0.004
Vjerojatnost * Razina prijetnje * Osjetljivost	2	0.61	.55	

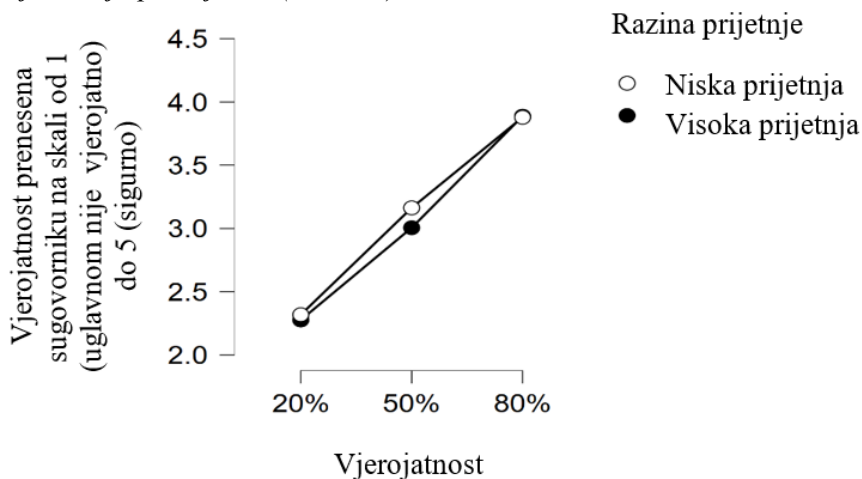
Pri provođenju ove analize varijance, dobiven je statistički značajan test sferičnosti (eng. *Mauchly's Test of Sphericity*) za varijablu vjerojatnosti i za interakciju *razina prijetnje x vjerojatnost*. Provedena je Greenhouse-Geisser korekcija kako bi se provjerila statistička značajnost dobivena u slučaju nezadovoljene pretpostavke o sferičnosti (Petz i sur., 2012). Nije bilo promjene u statističkoj značajnosti niti veličinama učinka u odnosu na slučaj zadovoljene pretpostavke o sferičnosti.

Statistički značajan glavni efekt vjerojatnosti ukazuje na to da su sudionici odgovore koji uključuju različite razine vjerojatnosti odabirali ovisno o razini vjerojatnosti opisanoj u scenariju. Post-hoc analizom (vidi Prilog D) utvrđeno je da su sudionici u prosjeku odabirali odgovore koji ukazuju na najnižu vjerojatnost onih ishoda kojima je opisana vjerojatnost bila 20%, zatim su odgovore s izrazima više vjerojatnosti odabirali za ishode s 50% vjerojatnosti, a odgovore s najvišim izrazima vjerojatnosti odabirali su za ishode s 80% vjerojatnosti.

Statistički značajan glavni efekt prijetnje interpretirao se s obzirom na statistički značajnu interakciju između vjerojatnosti ishoda i razine njegove prijetnje. Post-hoc analizom utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u prenošenju vjerojatnosti određenog ishoda ovisno o vjerojatnosti tog ishoda i razine prijetnje koju predstavlja. U situacijama kada postoji podjednaka vjerojatnost da se određeni ishod hoće, odnosno neće dogoditi (50% vjerojatnosti), sudionici drugima prenose statistički značajno manju vjerojatnost više prijetjećih ishoda u odnosu na niže prijetćeće ishode. Kada je vjerojatnost ishoda opisana kao 20% ili 80%, nije pronađena statistički značajna razlika između komuniciranja o nisko i visoko prijetjećim događajima (Slika 1).

Slika 1.

Interakcija vjerojatnosti određenog ishoda i razine prijetnje ishoda dobivena ispitivanjem djelovanja pristojnosti (N = 669)

S obzirom na to da prva hipoteza ovog istraživanja nije predviđala interakciju između vjerojatnosti i prijetnje ishoda, ona nije potvrđena. Istom analizom varijance je provjereno postoji li odnos između osjetljivosti sudionika i interakcije *vjerojatnost x prijetnja*. Na dnu Tablice 3 može se vidjeti da je dobiven i statistički značajan glavni efekt osjetljivosti, no da nije dobivena očekivana statistički značajna interakcija osjetljivosti i razine prijetnje ishoda. Ti rezultati dodatno opovrgavaju prvu hipotezu ovog istraživanja i ukazuju na to da, neovisno o razini prijetnje, više osjetljivi sudionici drugima prenose statistički značajno višu vjerojatnost ishoda ($M = 3.15$; $SD = 0.38$; $N = 349$) u odnosu na sudionike niže osjetljivosti ($M = 3.03$; $SD = 0.38$; $N = 319$). S obzirom na to da osjetljivost nema značajan učinak na varijable *vjerojatnost* i *prijetnja*, niti na interakciju *vjerojatnost x prijetnja*, nije uključena u daljnju obradu.

Kako bi se odgovorilo na drugi problem ovog istraživanja provedena je dodatna analiza zasebno za eksperimentalni scenarij koji je kao jedan od ishoda uključivao mogućnost zaraze virusom COVID-19 (Scenarij 6, Prilog A). Kako je taj scenarij ekološki valjan s obzirom na trenutnu pandemiju, mogao bi dati veći uvid u djelovanje pristojnosti u stvarnim uvjetima. Za obradu rezultata dobivenih na temelju samo jednog scenarija morala se koristiti analiza za nezavisne uzroke. Razlog tome je što su u svakom pojedinačnom scenariju sudionici izloženi samo jednoj kombinaciji razina dvije nezavisne varijable. Primjerice, jednom sudioniku je u Scenariju vezanom za potres bio prikazan tekst *postoji 20% vjerojatnosti da ćete se morati iseliti iz stana na tjedan dana*, dok je drugom sudioniku bio prikazan tekst *postoji 80% vjerojatnosti da ćete morati trajno napustiti stan*. Broj sudionika koji su na Scenariju vezanom za potres izloženi jednoj određenoj kombinaciji razine prijetnje i vjerojatnosti kretao se u rasponu od 59 do 159 sudionika po skupini. Proveden je Levenov test kako bi se provjerila jednakost varijanci među skupinama sudionika. Levenov test jednakosti varijance bio je značajan [$F(5, 663) = 4.58$; $p < .001$], što znači da jedna od pretpostavki nužnih za provođenje uobičajene analize varijance na ovim skupinama nije zadovoljena. Iz tog razloga, provedena je analiza varijance za nezavisne uzorke koja analizira *Tip I* sumu kvadrata, što znači da sume kvadrata analizira hijerarhijski, poretkom kojim su varijable unesene u analizu (Landau i Everitt, 2004). Korištenjem takvog pristupa, varijanca interakcije analizira se posljednja, čime suma kvadrata modela i suma kvadrata pogreške čine korigiranu sumu kvadrata (Landau i Everitt, 2004). Takvim pristupom uvažava se pravilo

parsimonije, prema kojem se prvo uzima u obzir pretpostavka koja podrazumijeva najjednostavnije i najlogičnije rješenje. U slučaju ovog istraživanja, logična pretpostavka je da sudionici drugima prenose vjerojatnost koja je ponajviše u skladu s vjerojatnosti koja je opisana u scenariju. Zatim dodatni utjecaj može imati razina prijetnje opisana u scenariju te posljednje moguća interakcija opisane vjerojatnosti i opisane prijetnje. Iz tog su razloga u korigiranu analizu faktori uneseni sljedećim redoslijedom: *vjerojatnost, razina prijetnje, interakcija vjerojatnost x razina prijetnje*.

U Tablici 4 može se vidjeti da su takvom analizom varijance dobiveni statistički značajan glavni efekt vjerojatnosti i statistički značajan glavni efekt prijetnje.

Tablica 4

Analiza varijance za nezavisne uzorke s dvije nezavisne varijable, vjerojatnost ishoda i razina prijetnje ishoda, provedena na odgovorima dobivenim korištenjem scenarija vezanog za mogućnost zaraze (N = 669)

Varijable	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Vjerojatnost	2	255.30	< .001	0.432
Razina prijetnje	1	4.28	.04	0.004
Vjerojatnost * Razina prijetnje	2	2.53	.08	

Bilješka. provedena analiza sume kvadrata Tip I

Post-hoc analizom glavnog efekta vjerojatnosti pronađena je statistički značajna razlika [$t(663) = -10.60$; $p_{scheffe} < .001$; $d = -1.11$] između skupine koja je uz mogućnost zaraze imala 20% vjerojatnosti ($M = 2.17$; $SD = 0.75$) i skupine koja je uz mogućnost zaraze imala vjerojatnost 50% ($M = 3.08$; $SD = 0.75$). Isto tako, pronađena je statistički značajna razlika [$t(663) = -21.37$; $p_{scheffe} < .001$; $d = -2.07$] između skupine koja je uz mogućnost zaraze imala 20% vjerojatnosti i skupine koja je uz mogućnost zaraze imala vjerojatnost 80% ($M = 3.79$; $SD = 0.82$). Pronađena je i statistički značajna razlika između skupine koja je uz mogućnost zaraze imala 50% vjerojatnosti i skupine koja je uz mogućnost zaraze imala vjerojatnost 80% [$t(663) = -9.71$; $p_{scheffe} < .001$; $d = -1.01$]. Drugim riječima, post-hoc analizom utvrđeno je da su sudionici u slučaju Scenarija 6 odabirali termine koji ukazuju na višu vjerojatnost onih ishoda koji su u scenariju opisani kao vjerojatniji. Nadalje, statistički značajan glavni efekt razine prijetnje ukazuje na to da su ishodi koji predstavljaju veću prijetnju ($M = 2.92$; $SD = 1.08$) u prosjeku prenošeni korištenjem izraza koji odgovaraju manjoj vjerojatnosti nego ishodi koji predstavljaju nižu prijetnju ($M = 3.04$; $SD = 0.95$). Nije dobivena statistički značajna interakcija

vjerojatnost *x* prijetnja. Dodatno su provedene analize varijance koje uračunavaju *Tip II* i *Tip III* sume kvadrata i nije nađena razlika u statističkoj značajnosti glavnih efekata ovisno o korištenom modelu.

Dodatna analiza varijance za nezavisne uzorke provedena je za eksperimentalni scenarij koji je kao ishode opisivao različito prijeteće posljedice potresa (Scenarij 5, Prilog A). Kako je taj scenarij ekološki valjan s obzirom na potres u Zagrebu 22. ožujka 2020. godine, mogao bi dati veći uvid u djelovanje pristojnosti u stvarnim uvjetima. Proveden je Levenov test kako bi se provjerila jednakosti varijanci u skupinama za usporedbu različitih veličina (broj sudionika po skupini kretao se u rasponu od 59 do 167). Levenov test nije bio statistički značajan pa nije bilo potrebe za korekcijom. U Tablici 5 može se vidjeti da je analizom varijance za nezavisne uzorke provedenom na scenariju vezanom za potres dobiven statistički značajan glavni efekt vjerojatnosti.

Tablica 5

Analiza varijance za nezavisne uzorke s dvije nezavisne varijable, vjerojatnost ishoda i razina prijetnje ishoda, provedena na odgovorima dobivenim korištenjem scenarija vezanog za posljedice potresa (N = 669)

Varijable	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Vjerojatnost	2	377.60	< .001	0.531
Razina prijetnje	1	3.84	.05	0.003
Vjerojatnost * Razina prijetnje	2	0.25	.78	

Post-hoc analizom pronađena je statistički značajna razlika [$t(663) = -13.57$; $p_{scheffe} < .001$; $d = -1.36$] između skupine koja je uz posljedice potresa imala 20% vjerojatnosti ($M = 2.26$; $SD = 0.64$) i skupine koja je uz posljedice potresa imala 50% vjerojatnosti ($M = 3.14$; $SD = 0.70$). Isto tako, pronađena je statistički značajna razlika [$t(663) = -27.44$; $p_{scheffe} < .001$; $d = -2.90$] između skupine koja je uz posljedice potresa imala 20% vjerojatnosti i skupine koja je imala 80% vjerojatnosti ($M = 4.06$; $SD = 0.60$). Pronađena je i statistički značajna razlika [$t(663) = -14.01$; $p_{scheffe} < .001$; $d = -1.37$] između skupine koja je uz posljedice potresa imala 50% vjerojatnosti i skupine koja je uz posljedice potresa imala 80% vjerojatnosti. Drugim riječima, post-hoc analizom utvrđeno je da su sudionici u slučaju Scenarija 5 odabirali termine koji ukazuju na višu vjerojatnost onih ishoda koji su u scenariju opisani kao vjerojatniji. Uz taj glavni efekt, dobiven je i rubno statistički značajan glavni efekt razine prijetnje ($p = .05$). Ishodi koji predstavljaju

veću prijetnju ($M = 3.14$; $SD = 1.04$) u prosjeku su prenošeni korištenjem izraza koji odgovaraju manjoj vjerojatnosti nego ishodi koji predstavljaju nižu prijetnju ($M = 3.19$; $SD = 0.90$). Nije dobivena statistički značajna interakcija *vjerojatnost x prijetnja*. Konačno, provedena je dodatna analiza varijance za nezavisne uzorke na scenariju vezanom za potres koja je razmatrala postoji li statistički značajna razlika u rezultatima sudionika koji su doživjeli potres ($N = 360$) i sudionika koji nisu doživjeli potres ($N = 301$). Nije pronađena statistički značajna razlika među njihovim rezultatima.

Rezultati analiza varijance za nezavisne uzorke provedenih na ekološki valjanim scenarijima potvrdili su drugu hipotezu ovog istraživanja, koja je predviđala statistički značajan glavni efekt vjerojatnosti i statistički značajan glavni efekt razine prijetnje.

Rasprava

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da postoji statistički značajna razlika u prenošenju vjerojatnosti određenog ishoda ovisno o interakciji vjerojatnosti tog ishoda i razine prijetnje koju ishod predstavlja. Sudionici u prosjeku prenose manju vjerojatnost više prijetećih ishoda u odnosu na niže prijeteće ishode u situacijama kada postoji podjednaka vjerojatnost da se ti ishodi hoće, odnosno neće dogoditi (50% vjerojatnosti). U situacijama kada postoji veća vjerojatnost da će se ishod dogoditi, odnosno da se neće dogoditi (20% i 80% vjerojatnosti), nema razlike između komunikacije o više i manje prijetećim ishodima. Tim nalazom je samo djelomično potvrđena prva hipoteza ovog istraživanja. Prvi dio hipoteze je potvrđen i on se odnosio na pretpostavku da način komunikacije o nekom hipotetskom ishodu ovisi o vjerojatnosti tog ishoda. Glavni efekt vjerojatnosti je u ovom istraživanju statistički značajan i ishodi koji imaju veću opisanu vjerojatnost u prosjeku su prenošeni korištenjem izraza koji odgovaraju većoj vjerojatnosti. Drugi dio prve hipoteze, koji se odnosi na djelovanje glavnog efekta razine prijetnje ishoda, nije potvrđen. Pretpostavka je bila da će ishodi koji predstavljaju veću prijetnju u prosjeku biti prenošeni korištenjem izraza koji odgovaraju nižoj vjerojatnosti nego ishodi koji predstavljaju manju prijetnju. Rezultati ovog istraživanja pokazali su da se to događa samo u scenarijima kada je opisana vjerojatnost ishoda 50%, to jest samo u slučajevima kada postoji podjednaka vjerojatnost da se taj ishod hoće, odnosno neće dogoditi.

Hipoteza koja pretpostavlja da ne postoji interakcija između vjerojatnosti ishoda i njegove razine prijetnje temeljila se na rezultatima istraživanja Holtgraves i Perdeu (2016). Oni su u svom radu dobili statistički značajan glavni efekt vjerojatnosti i statistički značajan glavni efekt razine prijetnje, no nisu dobili statistički značajnu interakciju. Eksperimentalni scenariji korišteni u ovom istraživanju modelirani su prema njihovom istraživanju te su koristili iste razine vjerojatnosti i podjednako suptilne razlike u razinama prijetnje ishoda. Stoga se javlja pitanje u čemu je razlika zbog koje je u ovom istraživanju pronađena statistički značajna interakcija između varijabli vjerojatnosti i razine prijetnje ishoda, dok u njihovom istraživanju interakcije nije bilo.

Prva razlika koju je važno razmotriti je broj sudionika obuhvaćen istraživanjem. U radu autora Hotgraves i Perdeu (2016), ukupan broj sudionika bio je $N = 100$, dok je u ovom istraživanju $N = 669$. Moguće je da je korištenjem većeg uzorka zahvaćena interakcija koja je prirodno prisutna između glavnog efekata vjerojatnosti i glavnog efekta prijetnje ishoda, koja nije toliko snažna da bi se mogla primijetiti na manjem uzorku. U prilog takvom objašnjenju ide mala veličina efekta interakcije pronađena ovim istraživanjem ($\eta^2 = 0.001$). Druga razlika koju je važno razmotriti je razlika u jezicima na kojima su istraživanja provedena. Moguće je da postoje razlike u djelovanju pristojnosti kada se komunikacija odvija na hrvatskom jeziku u odnosu na to kada se komunikacija odvija na engleskom jeziku. Važno je provesti dodatna međukulturalna istraživanja koristeći ove ili slične varijable, kako bi se utvrdile razlike u načinu komunikacije o prijetećim događajima ovisno o jeziku na kojem se ta komunikacija odvija.

Sljedeća razlika koju je važno razmotriti je vremenski kontekst istraživanja. Moguće je da trenutno izvanredno stanje uzrokovano pandemijom virusom COVID-19 utječe na način na koji ljudi komuniciraju o prijetećim događajima. U scenarijima u kojima je sudionicima poznato da je veća ili manja vjerojatnost da će se određeni ishod dogoditi, odabiru izraze koji prenose sličnu vjerojatnost neovisno o razini prijetnje ishoda. No, u scenarijima u kojima postoji podjednaka vjerojatnost da se ishod hoće, odnosno neće dogoditi, umanjuju vjerojatnost onih ishoda koji predstavljaju veću prijetnju. Moguće je da su zbog iskustva s pandemijom sudionici svjesni da je važno prenijeti točne informacije koje imaju o prijetnji, kako bi se drugi pojedinci mogli što bolje pripremiti. Zbog toga u slučaju najveće vjerojatnosti ishoda (80% vjerojatnosti) prenose podjednaku vjerojatnost neovisno o razini prijetnje koju ishod predstavlja. Dalo

bi se argumentirati da u slučaju najniže vjerojatnosti prijetećeg ishoda (20% vjerojatnosti) te ishode doživljavaju kao manju prijetnju samim time što nije visoka vjerojatnost da će se oni dogoditi pa ne umanjuju njihovu vjerojatnost. U slučaju kada postoji najveći stupanj nesigurnosti hoće li se određeni ishod dogoditi ili neće, tada sudionici odabiru prenijeti onaj stupanj vjerojatnosti koji preferiraju. Dakle, u situacijama u kojima postoji podjednaka vjerojatnost da se određeni ishod hoće, odnosno neće dogoditi (50% vjerojatnosti), sudionici biraju prenijeti manju vjerojatnost onih ishoda koji predstavljaju veću prijetnju. Ovi nalazi, iako nisu u potpunosti u skladu s nalazima Holtgraves i Perdeu (2016), u skladu su s njihovom pretpostavkom da pojedinci radi pristojnosti manipuliraju neodređenim izrazima kojima prenose negativne informacije sugovornicima. Sudionici doista umanjuju vjerojatnost negativnih ishoda što ti ishodi predstavljaju veću prijetnju, ali samo u onim slučajevima kada postoji podjednaka vjerojatnost da se ta prijetnja hoće, odnosno neće ostvariti. Važno je uzeti u obzir da su veličina glavnog efekta prijetnje i veličina efekta interakcije dobivene ovim istraživanjem iznimno male pa je moguće da je ovakvo djelovanje pristojnosti u populaciji toliko slabo da je neprimjetano.

Uz spomenute rezultate, dobiven je statistički značajan glavni efekt osjetljivosti sudionika, koji ukazuje na to da više osjetljivi sudionici prenose statistički značajno višu vjerojatnost ishoda u odnosu na sudionike niže osjetljivosti. Utjecaj osjetljivosti javljao se neovisno o utjecaju vjerojatnosti opisane u scenariju i razine prijetnje ishoda. Takav nalaz dodatno opovrgava prvu hipotezu ovog istraživanja, koja pretpostavlja da će postojati statistički značajna interakcija između razine prijetnje ishoda i osjetljivosti sudionika. Moguće objašnjenje leži u tome da visoko osjetljivi sudionici imaju veću potrebu da zaštite sebe ili sugovornika od opisanog ishoda, nego od povrede društvenog imidža. Različita istraživanja pokazala su da je osjetljivost mjerena Skalom visoko osjetljive osobe vezana za svjesnije reagiranje na društvene podražaje, planiranje i empatiju (Belsky i sur., 2009; Pluess i Belsky, 2013; Acevedo i sur., 2014). Prema tome je moguće da pojedinci s višom razinom osjetljivosti svjesnije razmatraju mogućnost da njihov sugovornik podcijeni potencijalni rizik pa radije prenose veću vjerojatnost opisanog ishoda. Time povećavaju vjerojatnost toga da se njihov sugovornik pripremi na određeni ishod, neovisno o razini prijetnje tog ishoda i neovisno o tome hoće li se ta prijetnja ostvariti ili ne. Prema tome više osjetljivi pojedinci biraju strategije

komunikacije kojima uvećavaju potencijalnu prijetnju, kako bi ujedno povećali i vjerojatnost zaštite od nje.

Kako bi se odgovorilo na drugi problem zasebno su provedene analize varijance za scenarij koji je opisivao mogućnost zaraze i za scenarij koji je opisivao posljedice potresa. Iako su svi scenariji relativno jednostavni za zamisliti, ta dva su kategorizirana kao realna jer su njihove teme uvelike medijski pokrivena pa je logično pretpostaviti da su svi studenti s njima upoznati. Analizama varijance provedenim na ta dva scenarija dobiveni su statistički značajan glavni efekt vjerojatnosti i statistički značajan glavni efekt razine prijetnje. Time je potvrđena druga hipoteza ovog istraživanja, koja je u slučaju realnih ishoda pretpostavljala da će način komunikacije o tim ishodima ovisiti o vjerojatnosti ishoda i razini prijetnje koju taj ishod predstavlja. Međutim, veličine glavnog efekta prijetnje dobivene na temelju ta dva scenarija iznimno su male pa je moguće da je taj efekt u stvarnim uvjetima neprimjetan.

Analiziranjem odgovora u svim scenarijima pronađena je statistički značajna interakcija vjerojatnosti i razine prijetnje ishoda. Stoga se javlja pitanje kako to da pri analiziranju ekološki valjanih scenarija nije pronađena statistički značajna interakcija nezavisnih varijabli. S obzirom na malu veličinu efekta interakcije ($\eta^2 = 0.001$) dobivenu analiziranjem odgovora na svim scenarijima, moguće je da njen efekt nije zahvaćen nezavisnim analizama varijance zbog manjeg broja sudionika u skupinama za usporedbu. Tom argumentu ide u prilog što je na grafičkom prikazu odgovora vezanih za mogućnost zaraze vidljiv trend sličan grafičkom prikazu odgovora dobivenih analiziranjem svih scenarija. Tom argumentu također ide u prilog što su svi korišteni scenariji u određenoj mjeri ekološki valjani, s obzirom na to da većina scenarija opisuje ishode relevantne za studentski život (vidi Prilog A). Kako bi se utvrdilo u kojim uvjetima postoji statistički značajna interakcija vjerojatnosti ishoda i razine njegove prijetnje, potrebno je provesti dodatna istraživanja koristeći ishode koji su provjereno ekološki valjani za populaciju na kojoj se mjeri.

Praktične implikacije rezultata

S obzirom na to da su ovim istraživanjem dobivene iznimno mala veličina glavnog efekta prijetnje te iznimno mala veličina efekta interakcije prijetnje i vjerojatnosti, moguće je da je zahvaćeno djelovanje pristojnosti koje je u prirodnim uvjetima toliko slabo da je

neprimjetno. U prilog tome idu male razlike između aritmetičkih sredina rezultata dobivenih u različitim eksperimentalnim situacijama. Zato je važno s oprezom razmatrati praktične implikacije ovih rezultata, jer je moguće da je u većini slučajeva ovakvo djelovanje pristojnosti neprimjetno i bezazleno. Ipak, važno je razmotriti nalaze ovog istraživanja jer su smjerom u skladu s postavljenim hipotezama i potvrđuju da pristojnost, iako slabo, djeluje na način komunikacije o prijetećim događajima.

Umanjivanje vjerojatnosti više prijetećih ishoda u situacijama nesigurnosti može kao posljedicu imati doživljaj sugovornika da je taj ishod manje vjerojatan nego što doista je. U slučaju da je vjerojatnost određene prijetnje 50%, a sugovorniku se kaže da *postoji mala vjerojatnost* da će se ona dogoditi, sugovornik može podcijeniti njenu vjerojatnost i nedovoljno se pripremiti na nju. Čak i kada postoji 50% vjerojatnosti da se prijetnja neće dogoditi, važno je da sugovornici dobiju informaciju da postoji podjednaka vjerojatnost da se ona hoće dogoditi, kako bi mogli poduzeti prikladne korake i pripremiti se na potencijalnu prijetnju. Iako su efekti zahvaćeni ovim istraživanjem u prirodnim uvjetima vjerojatno neprimjetni, važno je razmotriti čak i slabe efekte pristojnosti jer pojava takvih efekata, u primjerice, kriznim situacijama može biti od velike važnosti. U svojoj knjizi *Fatal words: Communication clashes and aircraft crashes*, Cushing (1997) opisuje brojne slučajeve u kojima su nesporednosti u komunikaciji između pilota i suradnika doveli do pada aviona i tragične smrti uključenih. U situaciji koja sa sobom nosi odgovornost za tuđe živote, važno je komunicirati direktno i konkretno te izbjegavati moguće nesporednosti. Određeni istraživači objašnjavaju da se elaborirane strategije pristojnosti, koje komunikaciju čine podložnu nesporednostima, češće javljaju upravo u komunikaciji o osjetljivim situacijama (Brown i Levinson, 1987). Stoga je važno proučavati faktore koji dovode do javljanja strategija pristojnosti u osjetljivim ili kriznim situacijama te korigirati njihov utjecaj. Boneffon (2011) predlaže dva načina komunikacije kojima se mogu izbjeći nesporednosti uzrokovani korištenjem strategija pristojnosti. Prvi se odnosi na treniranje odgovornih pojedinaca da ne koriste strategije pristojnosti u rizičnim situacijama, a drugi se odnosi na pomoć u interpretaciji neodređenih izraza pristojnosti. Na primjer, ako se navedeni prijedlozi primijene u okviru trenutne pandemije virusom COVID-19, hipotetski bi se mogao smanjiti broj nesporednosti koji nastaje unutar komunikacije o rizicima od zaraze i unutar komunikacije o sigurnosti cjepiva. Pojedinci koji su odgovorni za komunikaciju o riziku i sigurnosti

mogli bi proći dodatne pripreme, poput primjerice treninga asertivnosti i direktne komunikacije. To bi im potencijalno olakšalo prenošenje konkretnih informacija i statističkih podataka građanima. Razrađenim smjernicama za komunikaciju u kriznim situacijama, koje ciljano smanjuju upotrebu strategija pristojnosti, mogla bi se smanjiti vjerojatnost nedorazumova oko rizika od zaraze i oko sigurnosti cijepljenja. Zato je važno nastaviti s istraživanjima pristojnosti, kako bi se razaznalo u kojim uvjetima je djelovanje pristojnosti na komunikaciju bezazleno, a u kojim uvjetima je potencijalno rizično.

Ograničenja

Skala odgovora korištena u scenarijima ovog istraživanja prilagođena je iz istraživanja Holtgraves i Perdeu (2016). Gradacija odgovora na skali ne odgovara gradaciji od 0 do 100%. Odgovor koji odgovara vrijednosti 1 i nalazi se uz izraz *uglavnom nije vjerojatno*, djeluje kao da kreće od neodređene niske vjerojatnosti koja nije 0. Odgovor koji odgovara vrijednosti 3 i nalazi se uz izraz *vjerojatno* ne odgovara vjerojatnosti od 50%, već djeluje kao da odgovara većoj vjerojatnosti. Odgovor koji odgovara vrijednosti 5 i nalazi se uz izraz *sigurno* djeluje kao da odgovara vjerojatnosti od 100%. Logično je pretpostaviti da će pojedinci češće odabirati izraz *uglavnom nije vjerojatno* (vrijednost 1) za ishode čija je vjerojatnost u scenarijima opisana kao 20%, nego izraz *sigurno* (vrijednost 5) za ishode čija je vjerojatnost u scenarijima opisana kao 80%. Korisno bi bilo ponoviti istraživanje sa skalom odgovora čija gradacija neodređenih izraza vjerojatnosti odgovara skali od 20% do 80% vjerojatnosti opisanoj u scenarijima.

Slično tako, korisno bi bilo ponoviti istraživanje koristeći drugačiju gradaciju razina prijetnje ishoda. Ishodi korišteni u scenarijima ovog istraživanja imali su različito prijetće posljedice, no skoro nijedan od njih nije podrazumijevao ekstremne posljedice. Dalo bi se argumentirati da je time efekt pristojnosti zahvaćen čak i kada razlika između ishoda o kojima se komunicira nije ekstremna. Tome u prilog idu mala veličina efekta razine prijetnje ($\eta^2 = 0.001$) i mala veličina efekta interakcije vjerojatnosti ishoda i razine prijetnje ($\eta^2 = 0.001$). Međutim, javlja se pitanje kolike bi bile veličine efekata kada bi se ispitivala komunikacija o ishodima koji predstavljaju veću prijetnju od ishoda korištenih u ovom istraživanju, poput primjerice smrtnih ishoda ili kroničnog obolijevanja.

Dodatno ograničenje ovog istraživanja odnosi se na nedostatak kontrole socijalne hijerarhije u scenarijima. Brown i Levinson (1987) u svojoj knjizi objašnjavaju da faktori

vezani za odnos sugovornika, poput raspodjele moći (eng. *power*) i udaljenosti (eng. *distance*) između sugovornika, mogu utjecati na korištenje strategija pristojnosti. U istraživanju Holtgraves i Perdeu (2016), četiri scenarija su opisivala situaciju u kojoj sudionik informaciju treba prenijeti svojim roditeljima, jedan je opisivao komunikaciju sa šefom i jedan komunikaciju sa posjednikom. U ovom istraživanju tri od šest scenarija opisuju situaciju u kojoj sudionik informaciju treba prenijeti svojim roditeljima ili obitelji, dva opisuju situaciju u kojoj sudionik informaciju treba prenijeti osobama sličnog statusa i jedan scenarij opisuje situaciju u kojoj sudionik informaciju prenosi ukućanima (vidi Prilog A). Time je osigurano da u svakom od scenarija sudionici mogu zamisliti neformalni razgovor, čime je postignuta veća kontrola moći i udaljenosti u odnosu na istraživanje Holtgraves i Perdeu (2016). Međutim, u budućim istraživanjima bilo bi korisno dodatno kontrolirati varijable moći i bliskosti, tako da se u svim scenarijima koristi samo jedna razina obje varijable ili tako da se izjednači broj scenarija koji sadrži sugovornike različitih razina moći i bliskosti.

Mogućnost generaliziranja rezultata ovog istraživanja dodatno je narušena time što je uzorak prigodan i ograničen na studentsku populaciju. Jedno istraživanje provedeno na egipatskoj populaciji pokazalo je da različite dobne skupine primjenjuju različite strategije pristojnosti u komunikaciji (Emara, 2017). Stoga je poželjno provesti dodatna istraživanja koja obuhvaćaju veći dobni raspon i provjeriti odražava li se efekt pristojnosti jednako kod govornika hrvatskog jezika različite dobi.

Razmatranja za buduća istraživanja

Korisno bi bilo provesti istraživanje obrnuto ovome, u kojem se sudionicima daju rečenice koje već sadrže neodređene izraze vjerojatnosti te je njihov zadatak procijeniti u kolikom je postotku određeni ishod vjerojatan. Na primjer, takvo istraživanje moglo bi imati nacrt 5×2 , u kojem se manipulira pet neodređenih izraza vjerojatnosti korištenih u ovom istraživanju i dvije razine prijetnje ishoda. Time bi se provjerio način na koji sugovornici interpretiraju neodređene izraze vjerojatnosti korištene u ovom istraživanju. Slično tako, moglo bi biti korisno provesti istraživanje u kojem sudionici sami slažu odgovore kojima će sugovornicima prenijeti neku prijetecu informaciju, te analizirati koliko su izrazi koje koriste određeni i direktni. Uz to, u prirodnim uvjetima često postoji određeni vremenski razmak između trenutka u kojem pojedinac dobije prijetecu

informaciju i trenutka u kojem ju treba prenijeti drugoj osobi. Stoga bi moglo biti zanimljivo ispitati utjecaj vremenskog razmaka na korištenje strategija pristojnosti pri prenošenju ishoda različite razine prijetnje.

Nadalje, ovim istraživanjem uočen je zanimljiv trend u odgovorima vezanim za scenarij potresa. Kada je provedena analiza varijance na odgovorima vezanim za potres (Scenarij 6; vidi Prilog A), dobiven je statistički značajan glavni efekt vjerojatnosti i rubno statistički značajan glavni efekt prijetnje. Nije dobivena statistički značajna interakcija vjerojatnosti i razine prijetnje ishoda niti statistički značajna razlika između odgovora sudionika koji su doživjeli potres u Zagrebu i onih koji ga nisu doživjeli. Međutim, na grafičkim prikazima koji odvajaju uzorak po tome jesu li doživjeli potres ili nisu, primjetan je trend u njihovim odgovorima. Vidljiv je trend prema kojem je djelovanje pristojnosti lakše za prepoznati na uzorku sudionika koji nisu doživjeli potres, dok ono nije vidljivo na uzorku sudionika koji jesu doživjeli potres. Drugim riječima, prema trendu djeluje kao da sudionici koji su doživjeli potres prenose onu vjerojatnost ishoda koja im je opisana u scenariju, neovisno o razini prijetnje ishoda. Provođenjem analize samo na jednom scenariju, broj sudionika po eksperimentalnim situacijama se smanjio i kreće se u rasponu od 59 do 167 sudionika po skupini. Bilo bi korisno provjeriti opaženi trend na većem uzorku u kojem je dio sudionika već doživio prijetnju koja se opisuje, a dio nije. Postoji mogućnost da su pojedinci koji su već doživjeli prijetnju o kojoj se komunicira svjesni negativnih posljedica koje nesporazum može imati pa češće prenose onu vjerojatnost koja je njima opisana. Stoga je važno provesti dodatna istraživanja na uzorcima koji su reprezentativni za hrvatsku populaciju te ispitati razlike u djelovanju pristojnosti ovisno o karakteristikama ishoda te karakteristikama uzorka.

Zaključak

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da postoji efekt pristojnosti u komunikaciji o prijetećim događajima. U slučajevima kada postoji najveći stupanj nesigurnosti oko toga hoće li se određeni ishod dogoditi ili neće (50% vjerojatnosti), sudionici umanjuju vjerojatnost onih ishoda koji predstavljaju veću prijetnju. U slučaju realnih ishoda, sudionici neovisno o opisanoj vjerojatnosti prenose manju vjerojatnost ishoda koji predstavljaju veću prijetnju nego ishoda koji predstavljaju manju prijetnju. Pronađen je i statistički značajan utjecaj osjetljivosti osobe na način na koji prenosi informaciju o

određenom ishodu. Više osjetljivi pojedinci u prosjeku prenose veću vjerojatnost ishoda u odnosu na niže osjetljive pojedince.

Literatura

- Acevedo, B. P., Aron, E. N., Aron, A., Sangster, M.-D., Collins, N., & Brown, L. L. (2014). The highly sensitive brain: an fMRI study of sensory processing sensitivity and response to others' emotions. *Brain and Behavior*, 4 (4), 580–594.
- Aron, E. N., Aron, A. (2013). *Tips for SPS research*. <https://hsperson.com/wp-content/uploads/2018/08/Tips_for_SPS_Research_Revised_July24_2018.pdf>. Pristupljeno 9. travnja 2021.
- Aron, E. N., Aron, A., & Jagiellowicz, J. (2012). Sensory Processing Sensitivity. *Personality and Social Psychology Review*, 16 (3), 262–282.
- Belsky, J., Jonassaint, C., Pluess, M., Stanton, M., Brummett, B., & Williams, R. (2009). Vulnerability genes or plasticity genes? *Molecular Psychiatry*, 1-9.
- Bransford, J. D., & Johnson, M. K. (1973). Consideration of Some Problems of Comprehension. W. G. Chase (Ed.), *Visual Information Processing*. Academic Press.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.
- Bonnefon, J. F., Feeney, A., & Villejoubert, G. (2009). When some is actually all: Scalar inferences in face-threatening contexts. *Cognition*, 112, 249–258.
- Bonnefon, J. F., & Villejoubert, G. (2006). Tactful or doubtful? Expectations of politeness explains the severity bias in the interpretation of probability phrases. *Psychological Science*, 17, 747–751.
- Burgoon, J. K., Berger, C. R., & Waldron, V. R. (2000). Mindfulness and interpersonal communication. *Journal of Social Issues*, 56 (1), 105–127.
- Cushing, S. (1997). *Fatal words: Communication clashes and aircraft crashes*. University of Chicago Press.

- Emara, Ingy. (2017). *The impact of aging on Egyptian adults' use of politeness strategies*. <https://www.researchgate.net/publication/340663380_The_impact_of_aging_on_Egyptian_adults%27_use_of_politeness_strategies> Pristupljeno 1. svibnja 2021.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual – Essays on face-to-face behavior*. Anchor Books.
- Holtgraves, T., & Perrew, A. (2016). Politeness and the communication of uncertainty. *Cognition*, 154, 1–10.
- Humphreys-Jones, C. (1986). Make, make do and mend: The role of the hearer in misunderstandings. In G. McGregor (Ed.) *Language for Hearers* (pp. 105-126). Pergamon Press.
- Imaizumi, S., Homma, M., Ozawa, Y., Maruishi, M., & Muranaka, H. (2004). *Gender differences in the functional organization of the brain for emotional prosody processing*. <https://www.researchgate.net/publication/228966973_Gender_differences_in_the_functional_organization_of_the_brain_for_emotional_prosody_processing>. Pristupljeno 9. travnja 2021.
- Juanchich, M., Sirota, M., & Butler, C. M. (2012). The perceived functions of linguistic risk quantifiers and their effect on risk, negativity perception and decision making. *Organizational Behavior and Human Decision Making*, 118, 72–81.
- Landau, S., & Everitt, B. (2004). *A handbook of statistical analyses using SPSS*. Chapman & Hall/CRC.
- Lionetti, F., Aron, A., Aron, E. N., Burns, G. L., Jagiellowicz, J., & Pluess, M. (2018). Dandelions, tulips and orchids: evidence for the existence of low-sensitive, medium-sensitive and high-sensitive individuals. *Translational Psychiatry*, 8 (1).
- Petz, B., Kolesarić, V. i Ivanec, D. (2012). *Petzova statistika*. Naklada Slap.
- Pluess, M., & Belsky, J. (2013). Vantage sensitivity: Individual differences in response to positive experiences. *Psychological Bulletin*, 139, 901-916.

Sayer, I. M. (2013). Misunderstanding and Language Comprehension. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 70, 738–748.

Streubel, B., & Kunzmann, U. (2011). Age differences in emotional reactions: Arousal and age-relevance count. *Psychology and Aging*, 26 (4), 966-978.

Prilog A

Eksperimentalni scenariji

1. Zamislite da Vaša obitelj planira putovanje na Hvar. Dok se spremate za putovanje, na radiju čujete da postoji 20%/50%/80% vjerojatnosti da će Vas na putu uhvatiti *pljusak/ pijavica*. Svojim roditeljima rekli biste:
2. Zamislite da se pripremate za sljedeći semestar studija. Na telefonu ste s uredom za financijsku pomoć i kažu Vam da postoji 20%/50%/80% vjerojatnosti da će Vam stipendija biti *odgođena/ ukinuta* zbog teške financijske situacije u državi. Svom ocu morate reći za to. Rekli biste mu:
3. Zamislite da ste cimeri sa svojom prijateljicom i imate problema s grijanjem u kući. Pozvali ste nekoga da provjeri grijanje i ta osoba Vam kaže da postoji 20%/50%/80% vjerojatnosti da će od sada *raditi malo slabije nego inače/ uopće više neće raditi*. Cimeru/cimerici biste rekli:
4. Zamislite da trebate usmeno odgovarati s kolegom, koji je trenutno odsutan s predavanja. Nakon predavanja, nastavnik Vam kaže da postoji 20%/50%/80% vjerojatnosti da će zbog velikog broja izostanaka, *detaljnije ispitivati/ rušiti* Vas i Vašeg kolegu. Svojem kolegi biste rekli:
5. Zamislite da ste upravo doživjeli potres i stan u kojem živite je oštećen. Sami ste doma kada Vam statičar pregledava stan. On Vam kaže da postoji 20%/50%/80% vjerojatnosti da ćete se morati *iseliti iz stana na tjedan dana/ trajno napustiti stan*. Svojim ukućanima biste rekli:
6. Prisjetite se svog iskustva s pandemijom. Zamislite da Vas boli grlo i počeli ste kašljati. Odlučili ste otići na pregled u dom zdravlja i tamo Vam kažu da postoji 20%/50%/80% vjerojatnosti da *ste prehlađeni/ ste zaraženi COVID-19*. Svojoj obitelji biste rekli:

Prilog B

Hrvaska verzija kratke forme Skale visoko osjetljive osobe

(12- item *Highly Sensitive Person Scale*, Pleuss, 2013; prema Aron i Aron, 2018)

Uputa: Ovaj upitnik je u potpunosti anonim i povjerljiv. Odgovorite koliko se pojedina tvrdnja odnosi na Vas, koristeći sljedeću skalu:

1	2	3	4	5	6	7
Nimalo			Umjereno			Izrazito

1. ___ Jeste li generalno svjesni suptilnih detalja u svojoj okolini?
2. ___ Preplave li Vas lako jaka svjetla, snažni mirisi, grube tkanine ili glasni zvukovi u blizini?
3. ___ Imate li bogat i složen unutarnji život?
4. ___ Postanete li uznemireni kada imate puno za obaviti u malo vremena?
5. ___ Pogađaju li Vas duboko glazba i/ili umjetnost?
6. ___ Frustrira li Vas kad Vas ljudi pokušavaju nagovoriti da radite previše stvari istovremeno?
7. ___ Trudite li se izbjegavati nasilne filmove i serije?
8. ___ Je li Vam neugodno kad Vam se puno toga događa istovremeno?
9. ___ Potresu li Vas promjene u Vašem životu?
10. ___ Primjećujete li i uživajte li u finim mirisima, okusima, zvukovima, umjetničkim djelima?
11. ___ Uznemiruju li Vas intenzivni podražaji, poput glasnih zvukova ili kaotičnih scena?
12. ___ Kada se morate natjecati s nekim ili Vas netko promatra, postanete li toliko nervozni ili nesigurni da Vaša izvedba postane puno gora nego što bi mogla biti?

Prilog C

Tablica 6

Faktorska struktura hrvatske verzije kratke forme Skale visoko osjetljive osobe dobivena analizom glavnih komponenti za jedan faktor (N=668)

	Zasićenje faktorom	Unikvitet
1. Jeste li generalno svjesni suptilnih detalja u svojoj okolini?		0.99
2. Preplave li Vas lako jaka svjetla, snažni mirisi, grube tkanine ili glasni zvukovi u blizini?	0.58	0.66
3. Imate li bogat i složen unutarnji život?		0.94
4. Postanete li uznemireni kada imate puno za obaviti u malo vremena?	0.69	0.53
5. Pogađaju li Vas duboko glazba i/ili umjetnost?	0.46	0.79
7. Trudite li se izbjegavati nasilne filmove i serije?	0.50	0.76
8. Je li Vam neugodno kad Vam se puno toga događa istovremeno?	0.72	0.48
9. Potresu li Vas promjene u Vašem životu?	0.67	0.55
10. Primjećujete li i uživajte li u finim mirisima, okusima, zvukovima, umjetničkim djelima?	0.40	0.84
11. Uznemiruju li Vas intenzivni podražaji, poput glasnih zvukova ili kaotičnih scena?	0.72	0.49
12. Kada se morate natjecati s nekim ili Vas netko promatra, postanete li toliko nervozni ili nesigurni da Vaša izvedba postane puno gora nego što bi mogla biti?	0.57	0.68

Tablica 7

Interkorelacije čestica hrvatske verzije kratke forme Skale visoko osjetljive osobe (N=668)

	1	2	3	4	5	7	8	9	10	11	12
Čestica 1	-										
Čestica 2	.16**	-									
Čestica 3	.17**	.16**	-								
Čestica 4	.03	.25**	.07	-							
Čestica 5	.08*	.25**	.23**	.18**	-						
Čestica 7	.04	.19**	.10*	.18**	.09*	-					
Čestica 8	-.04	.25**	.04	.54**	.22**	.28**	-				
Čestica 9	.01	.22**	.04	.47**	.17**	.28**	.53**	-			
Čestica 10	.19**	.27**	.24**	.11**	.55**	.10**	.10**	.05	-		
Čestica 11	<-.01	.45**	.12**	.33**	.19**	.45**	.41**	.39**	.20**	-	
Čestica 12	<.01	.24**	-.01	.44**	.11**	.15**	.36**	.31**	.08*	.33**	-

* $p < .05$; ** $p < .01$

Prilog D

Tablica 8

Post-hoc analiza razlika između tri razine nezavisne varijable vjerojatnosti ishoda (N=669)

Razina vjerojatnosti		<i>M1 – M2</i>	<i>SDe</i>	<i>t</i>	<i>p scheffe</i>
20%	50%	-0.83	0.08	-10.60	< .001
	80%	-1.63	0.08	-21.37	< .001
50%	80%	-0.79	0.08	-9.71	< .001

Tablica 9

*Post-hoc analiza razlika između različitih razina dvije nezavisne varijable, vjerojatnost ishoda
* razina prijetnje ishoda (N=669)*

		<i>M1 – M2</i>	<i>SDe</i>	<i>t</i>	<i>p scheffe</i>
20%, niža prijetnja	50%, niža prijetnja	-0.85	0.04	-20.93	< .001
	80%, niža prijetnja	-1.56	0.04	-38.65	< .001
	20%, viša prijetnja	0.04	0.04	1.08	0.95
	50%, viša prijetnja	-0.69	0.04	-17.61	< .001
	80%, viša prijetnja	-1.57	0.04	-40.20	< .001
50%, niža prijetnja	80%, niža prijetnja	-0.72	0.04	-17.72	< .001
	20%, viša prijetnja	0.89	0.04	22.69	< .001
	50%, viša prijetnja	0.16	0.04	4.19	< .01
	80%, viša prijetnja	-0.73	0.04	-18.55	< .001
80%, niža prijetnja	20%, viša prijetnja	1.60	0.04	41.02	< .001
	50%, viša prijetnja	0.87	0.04	22.37	< .001
	80%, viša prijetnja	-0.01	0.04	-0.23	1.00
20%, viša prijetnja	50%, viša prijetnja	-0.73	0.04	-18.03	< .001
	80%, viša prijetnja	-1.61	0.04	-39.87	< .001
50%, viša prijetnja	80%, viša prijetnja	-0.88	0.04	-21.84	< .001